

Hans Link

1897-1957

Hans Link var konditor och målade dessutom tavlor. Vid ABF:s studiecirkel om Salas Cafээр 2009-2010 framkom det att han drev konditoriet på Fredsgatan 1 i vilket fall från 1928, då han hade en Gott Nytt År-annons i Sala Allehanda, fram till minst 1935, då han fanns med i telefonkatalogen under Konditorier.

Gunnar Fernholm, Sala, f. 1918, vid ABF:s studiecirkel om Salas Cafээр den 4 november 2009:

Link var tysk och under andra världskriget så gjorde han en tårta med hakkorset på. Det skulle han inte ha gjort. Då kom det en herre som hette Sigge Ek som härsknade till, gick in och det blev slagsmål. Det blev polissak av det hela, men den som fick böta var Link. Sigge han klarade sig.

Det ryktades även att Link var spion. Links konditori blev senare matservering och kallades i folkmun för Gropen då gatan sluttade ner mot ån.

Platsen bakom Links hus kallades för Klapphustorget. Det var öppet hela vägen mot Hyttgatan. Klapphuset var allmänt känt och dit gick tanterna för att tvätta mattor.

Sven Norling, Sala, f. 1913, vid ABF:s studiecirkel om Salas Cafээр den 4 november 2009:

Tysken Hans Link startade i början av 1930-talet konditori i Arpiska gården, Fredsgatan 1, i den så kallade Gropen. Marken sluttade ner mot Lillån, därav namnet. Gropen höjdes upp med fyllningsmassa när man rev Arpiska gården och byggde de nya hyreshusen.

Hans Link var känd för sina goda wienerbröd. En gång när vi var unga skulle festa lite grand, Mats Gellbäck och jag, gick vi till Links konditori. Vi beställde kaffe och var sin Örn-cigarr. Vi drack vårt kaffe och skulle sedan röka en stund. Sedan när vi skulle gå ut – det var ju första gången vi rökte cigarr – så snurra det bara i huvu't. Det gick bara runt, runt. Så det fick vi sluta med.

I slutet på 1930-talet upphörde rörelsen och Link flyttade till Stockholm. Där blev han under kriget ertappad som tysk spion och dömdes till flera års fängelse.

Charles Söderström i Konditori – kaféepoken i Sala i Sala Hembygds- och Fornminnesförenings årsbok 1992:

Links konditori, kallat Gropen eller Kniven, det senare efter ett blodigt slagsmål.

Glenn Andersson i föredraget om "Den Magiska Cirkeln – Salaligan" i Klockargården, Norrby, 17 nov. 2021:

Hans Link, krigsveteran, kom ursprungligen från Bayern, och var löjtnant i svenska armén. Link var starkt tyskvänlig hade deltagit i första världskriget som befäl i den tyska kejsarliga armén. Han hade både krigserfarenhet och stort vapenkunnande. Efter det tyska nederlaget i Första Världskriget anslöt Link sig till Nazistiska partiet i Tyskland och deltog i olika aktiviteter i Sydtykland innan han hastigt lämnade landet och åkte till Sverige och Sala där han övertog ett konditori beläget vid Fiskartorget/Fredsgatan. Där bakade Link tårtor med hakkors och den som köpte dessa fick fem wienerbröd gratis.

Link fungerade som distriktspropagandachef inom Svenska Nationalsocialistiska partiet och hade ingående kontakter med Tyska legationen i Stockholm och kontakter i Berlin.

I anslutning till Links fastighet mot Fredsgatan låg inne på gården en bordell. Polisen misstänkte att Link på något sätt var inblandad i den verksamheten men kunde aldrig bevisa att så var fallet.

I sin lägenhet ovanför konditoriet höll Link politiska möten med partivänner och sympatisörer. Nattetid utfördes paramilitära vapenövningar i olika skogsområden.

Hans Link hade kontakter med Salaligans ledare Sigvard Thurneman och en annan av ligamedlemmarna, elektrikern Erik Hedström. Link var sprängämnesexpert och Thurneman ville att Link skulle lära Hedström att göra kraftfulla sprängmedel som skulle kunna användas vid ligans kupper. Tillsammans började duon i Hedströms radioverkstad på Fredsgatan att tillverka hemmagjorda handgranater som byggde på samma princip som den modell som tyskarna använt i första världskriget.

Syftet med arbetet var också att utveckla handgranaterna så att de skulle kunna detonera efter inställning av en klocka eller fjärrstyrning.

Thurneman och Link hade fortsatta kontakter först i Sala och sedan i Stockholm. År 1934 flyttade både Link och Thurneman till Stockholm. Sigvard Thurneman öppnade en homeopatisk mottagning på Grev Turegatan 30 i Stockholm och Link arbetade med tysk informationsverksamhet tillsammans med den tyska legationen.

I april 1940 uppmärksammade den svenska säkerhetstjänsten i postcensuren flera brev från Hans Link som var adresserade till Tyskland och som innehöll uppgifter om svenska militära förbands utplacering runtom i landet. Vidare gav breven uppgift om hur tyska förband bäst skulle kunna angripa Sverige. Med anledning av breven satte Allmänna säkerhetstjänsten Link under bevakning. Ett år efter kriget, 1946, visade förhör med tyska diplomater i Norge och Danmark att Link arbetat för den tyska underrättelsetjänsten Abwehr. Med anledning av dessa uppgifter blev Link kallad till polisförhör i april 1946. Under pågående förhör anhölls Link av åklagaren och husrannsakan genomfördes i hans bostad i Stuvsta. Där hittades en skrivmaskin med typsnitt som stämde med texten i breven från postcensuren. Dessutom hittade polisen en mängd brev som aldrig avsänts och som var adresserade till Tyskland.

Den kriminaltekniska undersökningen visade med största sannolikhet att de brev som fastnat i postcensuren 1940 var skrivna på den skrivmaskin som fanns i Links bostad. Själv nekade Link till att ha skrivit breven. I oktober 1946 dömdes Link av Stockholms Rådhusrätt till ett års straffarbete och 1500 kronor i böter. Brottsrubriceringen var förberedelse till olovlig underrättelseverksamhet.

Hans Link *Klapphustorget* 1938, oljemålning på duk, 56 x 98 cm.
Tillhör Avlidna Salakonstnärers Sällskaps samlingar.

Foto från Vasagatan mot Fredsgatan och till höger Fiskartorget.

Bland Väsby Kungsgårds samlingar finns följande handskrivna text i inventarieliggaren:

1358 (1278). *Tavla, oljemålning, sign. "H Link 1932", förest. Gamla Klapphuset, Sala. H. Link kom till Sala efter första världskriget, var till yrket konditor.*

Tavlan kunde inte återfinnas på Väsby Kungsgård i oktober 2014.

Tyske spionen Hans Link fälldes av språkprofessor

Anonyma brev till Strelcher gav lösningen efter sex år. —
Prof. John Holmgren avslöjade f. d. Sala-konditorn.

För någon tid sedan fastställde högsta domstolen straffet för tyskfödde affärs-
mannen Johann Link, Stockholm, som
dömts till ett års straffarbete för för-
sök till militärspionage mot Sverige.
Bakom det kortfattade utslaget döljer
sig en ur kriminalteknisk synpunkt
unik spionaffär, som gällde den svenska
mobiliseringen i april 1940 och först
efter sex år kunde klaras upp av säker-

hetspolisen tack vare en känd språk-
professors vetenskapliga insats. Link
var som bekant en följd av år Sala-bo.
Han drev då ett konditori vid Faktorn-
get.

Affären rullades upp, då säkerhets-
tjänstens postkontroll i Stockholm i april
1940 snappade upp två på ryska avfattade
brev, adresserade till "Herrn Paul Wurm,
Pfanneschmiedgasse 19, Nürnberg". Bre-
ven var daterade den 19 respektive 26
april 1940, och båda var skrivna på skriv-
maskin, vilket även var förhållandet med
adressen på kuvertet till det förstnämnda
brevet, under det att den andra adressen
skrivits för hand, av allt att döma med
förvänd stil. Brevet var med maskin un-
derskrivna med pseudonymen "Antisemit
von Ranscher". Innehållet i breven var,
särskilt med hänsyn till det då rådande
politiska läget, synnerligen anmärknings-
värt. De omtalade bland annat, att åts-
killiga trupptransporter avgått till Syd-
sverige liksom till norska gränsen. Vidare
uppgavs, att den svenska mobilise-
ringsplanen avsåg ett befarat angrepp sö-
derifrån, varför en invasion vore lätt att
genomföra från Norge, enär några befäst-

Fort. på andra sidan spalt 4.

AGEN DEN 12 JUNI 1947.

Fort. fr. sid. 1

TYSCKE SPIONEN...

Fort. fr. sid. 1.

ningar inte fanns på gränsen till detta
land.

Postkontrollanstalten i Stockholm upp-
manades att genom jämförelse med andra
brev söka utröna den anonyma brevkri-
varens identitet. Härvid uppkom miss-
tanken att breven kunde vara skrivna
av en tyskfödd konditor Johann (Hans)
Link, bosatt i Stockholm. Tillräckliga
skäl för ett ingripande mot Link ansågs
emellertid då inte föreligga.

Vid undersökning i telefonkatalogen
för Nürnberg för år 1940 befanns, att nå-
gon telefonabonnent med namnet Paul
Wurm inte fanns upptagen i katalogen.
Däremot visade det sig, att den på för-
sändelserna angivna gatadressen var
densamma som för Julius Streichers be-
ryktade förlag "Der Stürmer". Sederme-
ra har det emellertid visat sig att en per-
son vid namn Paul Wurm hemmahörande
i Nürnberg några dagar under år 1943
uppehållit sig i Sverige.

Vid förhör i utlandet i januari 1946
med tjänstemän vid förutvarande tyska
beskickningen i Stockholm framkom att
Link tidigare haft vissa förbindelser med
dessa personer. Ett förhör några måna-
der senare med en norsk dam bekräftade
misstanken att Link under kriget bedrivit
illegal verksamhet. Med anledning
härav blev Link anhållen i april 1946.

Husrannsakan hos Link.

I samband med anhållandet gjordes
husrannsakan i Links dåvarande bostad
i Stuvsta, varvid beslagtogs en reneskriv-
maskin samt en samling genomslagsko-

I slutet av 1939, varvid beslagtogs en reseskrivmaskin samt en samling genomslagskopior av brev, vilka Link under 1939 tillställt "Rundfunk-Sendere des Vatikans" med anledning av dennas tyskspråkiga utskickningar. Till polisens förfogande fanns vidare fotokopior av fyra maskinskrivna brev, som Link under tiden april 1941 till oktober 1942 sändt till släktingar i Tyskland och som passerat postcensuren, samt vidare ett av Link i december 1940 avsänt likaledes maskinskrivet brev till "Deutscher Ausländer Dienst", vilket på grund av sitt innehåll kvarhållits av postkontrollen. Vid förhör förnekade Link all kännedom om breven till Paul Wurm. Han medgav emellertid, att han före kriget vid några tillfällen tillskrivit Der Stürmer. Sedan brevet till Ausländer Dienst företetts för Link erkände han dock att detta brev härrörde från honom.

Beträffande sina levnadsomständigheter uppgav Link, att han 1920 rest till Sverige, där han sedan oavbrutet vistats. 1927 hade han blivit svensk medborgare, 1933 hade han ingått som medlem i Furugårdspartiet (SNSP) men lämnat detta efter något år.

Samtliga brev, som ostridigt skrivits av Link, präglades helt av vulgärnazistiska tongångar. De överflödade av hätska uttalanden om judarna och deras inflytande i Sverige. Demokratien förhånades och förhållandena över huvud taget här i landet kritiserades. Till kriminaltekniska anstalten överlämnades de till Paul Wurm adresserade breven jämte det av Link ostridigt skrivna brevet från december 1940 och kopiorna av hans skrivelser till vatikansändaren samt skrivmaskinen. I sitt utlåtande konstaterade anstalten, att skriften i de omstridda breven med största sannolikhet utförts på samma maskin som skriften i övriga inlämnade handlingar samt att stöd fanns för att anta att denna skrift utförts på den hos Link tillvaratagna reseskrivmaskinen. Vidare fann anstalten vissa överensstämmelser i fråga om rent personliga skrivelser. Sålunda framhöll anstalten bland

annat, att texten "Heil Hitler" som avslutning på breven alltid skrevs med spärrad stil.

Samtidigt fick en vid kriminalpolisen anställd kvinnlig tolk göra en undersökning ur språklig synpunkt. Hon påvisade, att ett stort antal språkliga felaktigheter var genomgående såväl i breven till Paul Wurm som i de av Link ostridigt skrivna breven. Då emellertid bevisvärdet av folkens utredning syntes ovisst samt Link inte blott ifrågasatt hennes kompetens "i en så subtil språkfråga" utan även direkt påstod att utredningen var felaktig och ovederhäftig, fick professorn i tyska språket vid Uppsala universitet, John Holmberg, i uppdrag att göra en utredning huruvida de omstridda breven kunde på språkliga grunder tillskrivas Link.

Prof. Holmbergs utlåtande.

I sitt utlåtande framhöll professor Holmberg sammanfattningsvis: Åtskilliga språkliga egendomligheter utmärka såväl breven till Paul Wurm som jämförelsematerialet. Av dessa egendomligheter torde somliga redan i och för sig äga större eller mindre indicivärde, medan andra ha allenast kompletterande betydelse. Tillsammans äga emellertid de påvisade överensstämmelserna sådan beviskraft, att det knappast kan vara tvivel underkastat, att skrivelserna författats av en och samma person.

Vidare konstaterade prof. Holmberg vissa allmänna överensstämmelser mellan Links originalbrev och de anonyma breven, vilka i fortsättningen kallas L respektive A:

Båda visa ett språkbruk av emiskännligt äkttyskt ursprung samtidigt som exemplen på osjälvständighet

som exempelvis i fråga om ordvalet gentemot svenskt språkbruk äro talrika. Grammatik och ortografi förråda bristande språklig bildning, stilen röjer ett energiskt tillägnande av tidnings- och propagandaspråkets uttrycksätt. Bland påvisade försvensk-

tidnings- och propagandaspråkets uttrycksätt. Bland påvisade försvenskningar framhålles ordet zeitiger såsom särskilt anmärkningsvärt. Zeitiger användes tydligen efter mönster av det svenska tidigare såväl i L som i A i en betydelse som är fullkomligt främmande för tyskt språkbruk. Så gott som undantagslöst sammanskrivas vidare artikel och verb i de fall, där språkbruket fordrar särskrivning (ich beifüge annehme). Den konsekvens, varmed denna felaktiga sammanskrivning tillämpats, anföres såsom en mycket anmärkningsvärd överensstämmelse mellan L och A.

Bland övriga talrikt exemplifierade likheter mellan L och A anför professor Holmberg felaktig kasusböjning, svårigheter i fråga om stavning och böjning av främmande ord, felaktig dubbelskrivning av l i vissa ord etc. Slutligen framhålles vissa överensstämmelser i fråga om ordvalet. Som ringaktande benämning på journalister användes i A liksom i L ordet "Journalien".